

דבר העורך

מה זה 'הידרופוניקה'?

יסודות: כדי להבין את הסוגיא ההלכתית של 'הידרופוניקה' - 'גידולי מים', מבהיר הג"ח אלחנן בקרמן שליט"א, הכרחי להקדים מספר יסודות בסיסים בחיי הצמחים ומקור חיותם. בספר 'משנת השדה' שעומד להוציא לאור בקרוב א"ה, מופיע על כך פרק מיוחד ומרתק, בשלשה חלקים - העלה, הקרקע, וגידולי המים. יסודות הדברים מרומזים בדברי חז"ל, 'ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא', מה רבו מעשיה' ה' כלם חקמה עשית' (תהלים פרק קד פסוק כד).

בשמים ממעל: לצמח שני מקורות הזנה, העלים מלמעלה, והשורשים מתחת. הצמחים חייבים את אור השמש כאור לנשימה, בלעדיו אינם גדלים כלל, העלים קולטים סוכרים הנוצרים בתהליך הנקרא 'פוטוסינתזה' (פוטו = אור, סינתזה = הרכבה) גם 'רקות עלים' ו'אצות ים' חייבים את קרני השמש, ולכן כל חממות הגידול שבעולם עשויות מחומרים קולטי שמש.

על הארץ מתחת: אלפי שנים סברו החקלאים, שהאפשרות היחידה לגידול צמחים הוא בזריעה באדמה. לפני כארבע מאות שנה, עם התקדמות מדע הבוטניקה גילו החוקרים, שהעץ לא נוצר מן האדמה עצמה, ובאמת האדמה רק 'מוליכה' לצמח באמצעות השורשים את המים והדשנים (מינרלים) שנמצאים באופן טבעי באדמה, ואלו הם - חנקן, זרחן, ואשלגן. בנוסף, הצמח יונק בכמות קטנה - מגזיזים, גופרית, ברזל, ועוד.

ניתן לגדל כיום כמעט כל צמח במצע גידול מנותק ללא אדמה, הצד השווה בכל שיטות הגידול, שעל ידי המים יונקים השורשים חמצן ומינרלים (דשנים טבעיים או מלאכותיים), ונקרא בלועזית הידרופוניקה (הידרו = מים, פוניקה = גידול), ובעברית, 'גידולי מים'.

אירז המחשה מופיע כאן בגיליון, רואים כיצד השתילים מונחים בתוך כלי, הצד הרחב כלפי מעלה ומחזיק את הצמח, הצד פונה כלפי מטה דרכו משתחלים השורשים לצנרת, בו זורמים ללא הרף מים עם חומרי דישון, מערכת בקרה מזינה חומרי דישון למים, בכמות שנקבעה על ידי אגרונום.

השיטה המדוברת צוברת תאוצה רחבי העולם לצרכי ייצור מזון, שכן מדובר בכלי ריחוי למגדלים. להלן חלק מהסיבות, אין צורך בחלקת קרקע, אפשר לגדל הרבה קומות, ללא אדמה שיש בה גם מזיקים ומחלות ומצריך חומרי הדברה, מערכת מבוקרת ונשלטת המביאה הכנסה יציבה לטווח ארוך, מדידת רמת הדישון בכל רגע נתון, חיסכון משמעותי כאשר אותם מים וחומרי דישון טובבים במערכת ללא הפסקה, ונעשה בהם שימוש חוזר והולך.

ברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

נושא הגיליון

גידולי מים בשמיטה'

גדל על כל מים

תקציר: סדרת הגיליונות בענין 'עציצים בשמיטה'; הגיליון הראשון (מספר 326) 'טיפול בעציצים בשמיטה'. הגיליון השני (מספר 327) 'עציץ בתוך הבית'. הגיליון השלישי (מספר 328), 'טלטול עציצים בשמיטה'. הגיליון הרביעי (מספר 329), 'גידול בחממות ומצע מנותק'. והגיליון הנוכחי האחרון בסדרה (מספר 330) בנושא 'גידולי מים בשמיטה'.

צדדי הספק: כתב בספר **משפטי אוץ** (פרק ח טי"ז), וכעין זה בספר **דיני שביעית בקצרה** (פרק ו), שבכדי לפשוט את הספק בדיון גידולי מים, עלינו לברר שני חלקים: א. האם מותר לגדל בשמיטה בשלולית מים, והאם זריעה במים נחשבת כזריעה בעפר לגבי מלאכה בשבת. ב. האם עציץ של גידולי מים, דינו כעציץ שאינו נקוב שנאמר בו דיני שמיטה מדרבנן, או כיון שאין אדמה בעציץ אינו דומה לעציץ שאינו נקוב, וגם מדרבנן אין בו דיני שביעית. וכדלהלן.

הקדמה חשובה למאמר שלפנינו במציאות הדברים, בנושא מה זה 'הידרופוניקה', מופיע במדור 'דבר העורך'!

1. האם שייך 'זורע' במים?

שמיטה: מבואר ב**ירושלמי** (שביעית פרק ד הלכה ד), ונפסק **ברמב"ם** (שמיטה פרק א הלכה ו), שמותר לשרות זרעים בשביעית כדי לזרעם במוצאי שביעית, וביאר המהר"י **קורקוס** (שם) שדרך הזורעים לפעמים לשרות את הזרעים במים, כדי שבשעת הזריעה יהיו נוחים לקליטה, והחיידוש שאינו נחשב כזריעה בשביעית, או שהחיידוש כאן שאין גוזרים משום מראית העין שמה יאמר הוראה שלזורע זריעה בשביעית טומנם במים.

שבת: מבואר **בגמ'** (ובחים דף צד:), הזורע זרע פשתן למים בשבת חייב. שואלת הגמרא משום מה הוא חייב, אם משום שצומח

איור להמחשת גידול צמחים בשיטת 'הידרופוניקה' - 'גידולי מים'

קומות גידולי מים בחממה

גידולי מים

גידולי מים על גג בנין

משאבת הנהג

וכן מדויק **בשו"ת שדה הארץ** (מיוחס, יו"ד סימן כח), לגבי המכניס ענף ה'חבצלת' בתוך צנצנת זכוכית עם מים ומעט עפר ומרשיש וגדל, כיוון שמצח החבצלת חית גם ממעט עפר, הרי הוא בכלל הגזירה דרבנן שאסור לזרוע בעציץ שאינו נקוב. משמע, שאם היה מניח במים לבד אין לאסור.

ולדעת הגר"מ **טיקוואצ'ניסקי זצ"ל** (ספר השמיטה חלק א פרק ג ענף א אות ב-ד והערה 1, חלק ב פרק ח סימן ב), אין כל דמיון בין דיני שבועית לאיסורי שבת, בשבת דין השבייתה נאמרה על האדם, ולכן אסור לזרוע גידולי מים. אבל שבועית חובב השבייתה על הקרקע, ולכן מותר לזרוע גידולי מים ללא עפר, ואסור לזרוע גידולי מים עם עפר כדין זרוע בקרקע. ולגבי זריעה בשביעית בבריכה המחוברת לקרקע, הדבר תלוי, אם טח בטיט מותר, ואם לא טח בטיט אסור כדין עציץ נקוב.

ולדעת הגר"י **עובדיה יוסף זצ"ל** (לקוט יוסף הלכות שבועית פרק ד סעיף לב עמוד רלח, יחזה דעת חלק ו סימן יב עמוד עח), מותר לשתול ולנטוע בשביעית פירות או ירקות בתוך בריכת מים, כשאין שם שום תערובת של עפר כלל, והיינו בשביעית הידרופוניקס, שנותנים זריעים על רשתות שמחמתם יש מים המהולים בחומרי מזון הדרושים לצומח, מכיון שלא אסרה תורה אלא זריעה כדרכה בעפר שיש עליו תורת קרקע, אבל זריעה במים בלבד, אין עליה תורת שדה ולא תורת ארץ. ויש להקל בזה אפילו תחת כיפת השמים, וכל שם שאם עושים זאת בחממות סגורות כפי שההידרופוניקה ממזיגה היום, בוודאי מותר.

ולדעת הגר"י **משה גרוס שליט"א** (שדה מרדכי עמוד קסט פרק ו סעיף ה), יש להחמיר בגידול מסחרי שבדרך כלל מכניסים במים לחומר דישוני, או שאינו במקום מחיצות וקירוי (ומותר כאשר מוכרו לגדל) ויש להקל בגידול ביתי, בגידולי מים בעציץ שאינו נקוב בתוך הבית.

עדיף מעציץ שאינו נקוב: לפי שיטה זו יש להתיר בגידולי מים, ואינו דומה למחלוקת בדיון עציץ שאינו נקוב בבית, כיון שהגזירה דרבנן בעציץ שאינו נקוב הוא רק כשיש עפר בעציץ. אבל בגידול הידרופוני, שאין בו אדמה רק מים, לא גזרו בו רבנן ואין בו קדושת שבועית כלל. ואם כן אפילו יעשה גידול הידרופוני תחת כיפת השמים גם אין בו קדושת שבועית כי אין בו צומח מן האדמה.

4. גידולי מים אסורים בשמיטה

זנוורע בעפר: לדעת הגר"י **יהושע לייב דיסקין זצ"ל** (שו"ת מהרי"ל דיסקין פסקים סימן כז דיני שבועית אות א), והגר"י **צבי פסח פראנק זצ"ל** (כרם ציון השלם אוצר השביעית, הרן צבי זרעים חלק ב סימן לא, הרן צבי או"ח חלק א סימן רח), והגר"י **בן ציון אבא שאול זצ"ל** (אור לציון שבועית פרק א אות ב), והגר"י **שלמה זלמן איועבראן זצ"ל** (מנחת שלמה תניא קכג ה, חלק ק קנח ה, בתשובה להגר"מ טוקצ'ניסקי שהתיר), והגר"י **מאיר בראנדסדאפער זצ"ל** (בנתיבות ההלכה חלק זמ עמוד 300), והגר"י **אלעזר ברייזל** (קונטרס גדולי קש), אסור גידולי מים בשמיטה, והזורע במים חייב כזרוע בקרקע, וזריעה במים במשתלה בעציץ שאינו נקוב כדי לזרוע בשדה אחרי שמיטה, אסור כדין זריעה בעפר בעציץ שאינו נקוב.

ומקשה בתר צבי, ממה שהתיר הרמב"ם (שמיטה פרק א הלכה ו), לשרות את הזריעה בשמיטה לזרועים למוצאי שמיטה, ולגבי שבת כתב (הלכות שבת פרק ח הלכה ב), שהשורה חייבים במים בשבת זה תולדת זורע, משמע שאין איסור זריעה במים בשמיטה, ומתרגל על פי ביאור הרמב"ז (חלק ה סימן רמח), שאין כוונת הרמב"ם שחייב בשבת משום מלאכת זרוע עצמה, אלא ששריית הגרעינים מכינה אותם לזריעה, והוא הכנה למלאכה וחייב משום תולדת זרוע. ובשביעית הכנה למוצאי שבועית מותרת גם מדרבנן. אבל גידולי מים שיצמח בשביעית אסור, לא מוביעי בעציץ נקוב שיש להם דין זריעה בתוך, שאין המים מפסיקים את הניצוק, כמבואר בגמ' (גיטין פ"ח), מיה כי ארעא סמיכתא דמי, אלא אפילו בעציץ שאינו נקוב אסור, גזירה אטו נקוב.

במים והוא בכלל זורע, מדוע חייב רק בפשתן הרי צריך שיתחייב גם על חבטים ושעורים, אלא מסיקה הגמ' שחייב משום לש, שזרעי הפשתן נדבקים יחד על ידי הרייר ונעשים כעיסה, והוא תולדת לש, וחייבים ושעורים לא נדבקים זה לזה.

ונפסק **ברמב"ם** (הלכות שבת פרק ח הלכה ב), ו**בשו"ע** (או"ח סימן שלו סעיף יא), השורה חייבים ושעורים וכדומה במים, חייב משום תולדת זורע, וביאר **המגן אברהם** (ס"ק ב) שהחייב של זריעה שהוזכר בהו"א לא נדחה במסקנת הגמ', אלא שחייב לשה הוא מיד אפילו בשהיו זמן מועט, כמבואר **ברמב"ם** (הלכות שבת פרק ח הלכה טז), ואילו החיוב של מלאכת שבת הוא רק אחרי ששוהה במים זמן רב, כמו חצי יום שמתחיל להצמיח, ומדוקדק לשון הרמב"ם והשו"ע שחייב לש הוא ב'זורק' למים, וחייב זורע הוא ב'שורה' במים.

2. האם דינו כעציץ נקוב?

שמיטה בעציץ שאינו נקוב: עציץ שאינו נקוב היה מצוי גם בדורות הראשונים כמו בזמננו, ומצינו בחז"ל נפק"מ להרבה דינים; מעשר, בכורים, כלאים, תולש בשבת, טלטול בשבת, לערב בו בשבת, ואכלו לא בשבת, כתיבת גט על עלה של עציץ שאינו נקוב, לסכך בו, לברך עליו המוציא, לצאת בו ידי חובת מצה, לזמן עליו (דרך אמונה ביאור ההלכה הלכות שמיטה יובל פרק א ד"ה ואין).

להלכה נוקטים שדיני שמיטה והוגים מדרבנן גם בעציץ שאינו נקוב, גזירה אטו עציץ נקוב (ראה יומא דף פג), וכשם שגזרו חיוב תרומות מעשרות בעציץ שאינו נקוב, וכמו כן אסרו לזרוע שני מינים שהם כלאים בעציץ שאינו נקוב (מנחות דף ע).

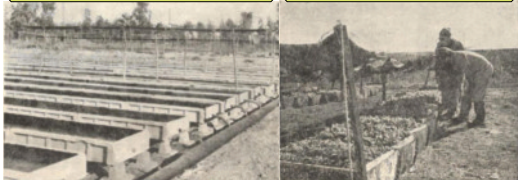
הידרופוניקה: כל דיני עציץ שאינו נקוב, נאמרו באופן שיש אדמה בתוך העציץ, לעומת זאת, המציאות של גידולי מים ללא אדמה לא היתה קיימת בזמן חז"ל, ורק בעשרות שנים האחרונות התפתחה התופעה בממדי ענק. ונחלקו הפוסקים בדיון ההידרופוניקה בשביעית, האם מותר לזרוע ירקות (כפי שמצוי כיום בירקות עלים בחממות) הנזרעים וגדלים רק במים ודשן ללא אדמה, והאם יש בגידולים קדושת שבועית.

3. גידולי מים מותרים בשמיטה

ארץ ולא מים: לדעת שו"ת **נחפה בכסף** (לרבו של החיד"א, יו"ד סימן ה), מותר לגדל גידולי מים בשמיטה, ואפילו אם יכול לגדול במים ולעשות פירות, כלשון **הפסוק** (ויקרא פרק כה פסוקים ב-ד) **וּשְׁבַתָּהּ הָאָרֶץ**, ש"ך לא תזרע, וארץ הוא אדמה ולא מים. ולכן כותב **הרמב"ם** (שמיטה פרק א הלכה ו), שמותר לשרות זרעים בשביעית כדי לזרעם במוצאי שבועית, אף שהבלכות שבת כותב **הרמב"ם** (הלכות שבת פרק ח הלכה ב), השורה חייבים ושעורים וכדומה במים, חייב משום תולדת זורע, כי בשבת אסור הצמחה גם בלי אדמה, ובשמיטה חובת שמיטה נאמרה רק על האדמה, ולכן אין איסור בנתיבות זרעים במים בשביעית.

כלומר, בשבת חל חובה על האדם לשובת ממלאכה, בין מלאכת קרקע בין מלאכת אדם, וגם הזורע במים חייב משום זורע, אבל בשביעית המצוה היא שביתת קרקע, ולא נאסרה זריעה שאינה בקרקע ארץ ישראל (חוט שני שמיטה עמוד קיג).

גידולי מים נחביות מתכת, קיבוץ 'חפץ חיים' שמיטה תשי"ב

מצע גידול חסה

מצעי גידול מסחריים

גידולי מים בחצר

תאורה מיוחדת

מצע גידול נבטים

שכתוב ברשימות (מפי השמועה) שהחזון איש הורה, שאין הבדל בין עציץ עם עפר לעציץ עם מים. ולא חילק בין גידולי מים לגידול באדמה, ובפרט שבאמריקה מפתחים מאד את הגידול באופן כזה. וכן שהיתה שאלה אצל החזו"א האם הגג שעשו בחפץ חיים "לגידולי מים" (שק יוטה) נחשב אכן לגג שדינו כבית. והעיר, ממה שכתב החזו"א (סימן כ"ה) שאסור רק מדברג, ובגללים אפשר שאפילו לזרוע לגדל מותר, דלא גזרינן בעציץ שאינו נקוב.

וכתב הגר"ח קנייבסקי שליט"א (דרך אמונה תרומות פרק ב הלכה א ביאור ההלכה ד"ה אוכל, שמיטה פרק א ציון ההלכה אות ק, מהדורת תשפ"א הערה 273), ששמע שהחזון איש הורה להקל לזרוע בגידולי מים שבבריכות כדי עציץ שאינו נקוב תחת גג ומחיצות, ואין בצמחים קדושת שביעית, ולא חיוב תרומות ומעשרות.

והוסיף הגר"ח, שבזמננו יש לפקפק האם ניתן להתיר גידולי מים, כיון שמכניסים למים חומרי דישון שיניבו תוצאה זהה לעפר דשן, וזאולי אותם חומרים דינם כעפר. ויש להתיר בגידול בית רק אם גזל במים בלבד ללא חומרי דישון.

בלי חומרי דישון: ולדעת הגר"ח בנימין יהושע זילבר זצ"ל (שו"ת אז נדברו חלק א עמוד קצב, חלק ד סימן נא), אם הכניס דשן כימי במים אסור הגידול בשביעית, אלא אם כן נוגע לחיי נפש. ובמים לבד מותר לבחילה לזרוע בתוך עציץ מטלטל, אפילו כשאינו בתוך הבית, אבל בכלי שאינו מטלטל אסור.

6. גידול נבטים

מים לבד: צמחים בוודים בעולם דוגמת "פטריות" ו'נבטים', גדלים על מים בלבד, ללא קליטת סוכרים מהעלים באמצעות קרני השמש, וללא קליטת מינרלים דרך ניקת השורשים. ולכן אפשר לגדל אותם בכל מקום. החומרים האגורים בזרע עצמו, עוברים תהליך חילוף ונהפכים ל'נבט' הכולל 'שורשין' ו'נצרון', כאשר מגיעים לגודל מסוים וחומרי המזון שבזרע נגמרו. כבר יש צלמח שורשים ועלים, וזוהי הנקודה שבה נבטים נשאר צמחים.

כיום בגידול נבטים בצורה תעשייתית, מגדלים נבטים בתוך בית ('פנלית'), ולא צריך חממה. ולדעת הגר"ח **צבי ובר שליט"א** מותר גידול כזה בשביעית שדינו כבית, למרות שהרגילות לזרוע שם, כי התורה אסרה זריעה בשדה ולא בבית, ומקום הגידול הוא בית, לא מקום גידול וזריעה, ולמרות שלנבטים זה כן טוב לגדול שם, עדיין אינו הופך את הבית לשדה, ולפי השיטות שסוברים בדעת החזון איש שהיכל בעציץ שאינו נקוב בבית גם כאן מותר, ולא ניתן עוד יותר קל ומותר לכל הדעות, כי הגידול נעשה בעזרת מים בלבד ללא חומרי דישון. והוסיף, שיתכן שבנבטים לא נחשבים גידול, מכיון שאין להם שורשים, אלא שהזרעים מתנפחים במים, ולא נחשב צמיחה, וכמו שבבאר **בדרך אמונה** (שמיטה פרק ד הלכה ב, ביאור ההלכה ד"ה גנון הפיגם) לגבי פטריות שלא נאמר לגביהם דיני שביעית, כיון שאין להם שורשים.

ולדעת הגר"ח **שאל רייכנברג שליט"א**, נבטים באים מגרעין שנזרע ויש להם קדושת שביעית. (ולכן הורה לעשות מצע מנותק תחת העציצים של הנבטים) ואינם דומים לפטריות שאין בהם קדושת שביעית. והוכיח כדבריו **מתוס' (שבת דף נ: ד"ה הטומן)** שהמטמין לבית וצונן אם התכוון לנטיעה, אסור אפילו שלא השרישו. וגם לגבי נבטים אסור משום כך. והשיג על כך הגר"צ ובר, שהמטמין בעפר חומרו יותר כיון ששם יוצאים שורשים, וכמבואר **בדרך אמונה** (תרומות פרק ב הלכה א באור ההלכה ד"ה אוכל).

ההוראה: וההוראה בוועדי הכשרות 'העדה החרדית', ו'שארית ישראל', וכשרות למהדרין, ו'בעלזא', שאין דיני שביעית בנבטים הגדלים במצע מנותק בעציץ שאינו נקוב בתוך הבית. ובראותם מצעי גידול שיש בהם נקבים לניקוז מי ההשקיה, מניחים לרווחה דמילתא שיליון עבה תחת העציצים, שמא רצפת הטון אינה חוצצת בפני הניקה. ולחומרא מפרישים תרומות ומעשרות.

והוכיח באור לציון לאיסור, ממה שכתב הרמב"ם (פרק ד הלכה כ), הבלים שירדו עליהם גשמים בשביעית וצמחו, כל זמן שהעלים ירוקים מותרים, ואם השחירו הרי הם כנטועים בארץ ואסורים העלים משום פסיהם. ובגיר מהר"י **קוקיים** שמדובר כשקער בצלים של שיטת, וירדו עליהם גשמים בשביעית וצמחו. ומוכח, שגידולי מים אסורים משום פסיהם, ואם כן ודאי שיש איסור לזרועם, וכל מה שהרמב"ם התיר לשרות את הזרעים בשמיטה, היינו רק בנותן למים בכדי לזרוע בשמינית.

דינו בעציץ שאינו נקוב: לפי שיטה זו, גידול הידרופוני הוא בדיוק כמו גידול בעציץ שאינו נקוב, ולגוויה דרבנן בעציץ שאינו נקוב הוא גם בעציץ שאינו נקוב שמכלי רק מים מנירלים. ואמנם בימי חז"ל לא גידלו במים, שאז עדיין לא גילו את האפשרות להמס חומרים במים, ולא מצינו גזירה על עציץ שאינו נקוב שיש בו רק מים. אבל בזמננו שקיים גידול כזה, הרי הוא בכלל הגזירה של עציץ שאינו נקוב.

גידולי מים בחממה, הרי הוא כמצע מנותק בחממות כבית או שאינו נקוב, שנחלקו הפוסקים בזה, האם חממת דינם כבית או לא (כפי שהתבאר בגיליון הקודם מספר 329). כיון שאין מציאות לגדל ירקות ללא אור שמש (או לחלופין אור תעשייתי דומי שמש), ולכן מגדלים את הירקות בחממות. דינו כעציץ שאינו נקוב בשדה שיש בו דיני שמיטה מדרבנן. ועוד, שתהליך הנבטת הזרעים נעשה בתוך ובל אורגני, ובגמרא הנביטה הנבט עובר שיטפה זוריעה בתוך המערכת ההידרופונית. ואולי רגע השיטפה והזריעה דינו כזריעה באדמה, וחל עליו דיני שביעית.

5. שיטת החזו"א

קבוצת חפץ חיים: בספר 'הידרופוניקס - גידולי חפץ' (להרב מאיר שוורץ, קבוצת חפץ חיים תש"ו). התמונות המצ"ב מתוך הספר. וכן בספר תולדות חייו של ר' מאיר שוורץ. ובספר **חזו"א וחזו"א** (להרב קלמן כהנא, מהדורה ראשונה ירושלים תשס"ו במלאת שנה לאחר פטירת החזו"א, מהדורה שניה תל אביב תשכ"ד), מתארים את השתלשלות העניינים, עלה הרעיון להתיר זריעה בגידולי מים בבריכות שאפשר לכסותם בגג ולהעמיד קירות על ידיהם כדי שיהיה דינו בעציץ שאינו נקוב בתוך הבית, שכתב החזו"א (שביעית סימן ככ ס"א, א סימן כ"ק ד) שאפשר להקל בשעת הדחק אפילו כשיש עפר בעציץ, ובהסכמת החזו"א גידול בקיבוץ חפץ חיים בשנת השמיטה תשי"ב כמעט את כל הירקות בגידולי מים. בתצאי חבית עם סככה כדי שיהיה מעלהם גג, והחזו"א איש השתתף במימון וגיזס תרומות עבור ההוצאות השונות של ניסיונות אלה.

ומוסף הרב מאיר שוורץ, כיום יותר משליש הירקות בארץ, וחלק ניכר מהפרחים בארץ, גדלים ללא קרקע, על פי השיטה שמקורה במחקר ובניסויים המעשיים שנערכו בקיבוץ חפץ חיים לפני עשרות שנים, כדי לקיים מצות שמיטה כהלכתא! וכתב **בישא יוסף** (ואו"ח חלק א סימן צד), בשם הרב קלמן כהנא, שהחזו"א התיר גידול מים בשמיטה, ר' בעציץ שאינו נקוב בתוך הבית.

בעציץ שאינו נקוב: לדעת הגר"ח **ניסים קרליץ זצ"ל** (חוט שני שמיטה פרק א הלכה ו עמוד קיב-קיג) על פי הוראת החזו"א, אסור לזרוע גידולי מים בשביעית, אפילו כשלא מעורב במים אדמה וחומרי דישון, כי כל שהמים מצמיחים אסור מדרבנן. ובשעת הדחק מותר לזרוע גידולי מים בעציץ שאינו נקוב בתוך הבית, ולא גרע מעציץ שאינו נקוב עם עפר בתוך הבית, שמתיר לזרוע בו בשעת הדחק.

ויש לציון, שפורסם בשם הגר"ח קרליץ זצ"ל שהתיר לגדל חסה במכולת גידול מיוחדת בשיטה הידרופונית, מדין עציץ שאינו נקוב בתוך הבית, ואף שבחממה אסור, במכולה שהיא כמו בית ממש מותר.

וכתב הגר"ח **משה מאיר פלס זצ"ל** (נתיב השמיטה סימן ח סעיף ג הערה 3 יבין שמועה ט), רב קיבוץ נתיבה בשנת השמיטה תשי"ב,

משיב כהלכה

ההגרלה השבוע על 100 שקל במזומן

שאלה: מה מברכים על גידולי עציץ שאינו נקוב?

פירות הדינים באופנים הבאים; עציץ נקוב, מצע מנותק בחממות למניעת חרקים, מצע מנותק כפול בשמיטה. ברכה ראשונה, ברכה אחרונה, פת, פירות, ירקות. **מקורות:** ירושלמי (כלאים פרק ז הלכה ו); **חיי אדם** (כלל נא סעיף יז, נשמת אדם כלל קנב סעיף א); **קרן אורה** (מנחות דף ע:); **ארחות רבינו** (חלק ב עמוד רכג); **הליכות שלמה** (פסח פרק ז סעיף כ); **הערות להגר"א** (ברכות דף מז:); **חוט שני** (ברכות עמוד קפא); **ציץ אליעזר** (חלק ט סימן יב); **שלמי תודה** (הלכות ברכות עמוד טו).

במדור זה מופיעה שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני המפעל התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

כדי להשיב ולהיכנס להגרלה, מספיק לעיין במראה מקום אחד! נא להעביר את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
2. בעמדות 'דרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' גיליון 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 6507823-1532
5. במייל 5047867@gmail.com

הזוכה בהגרלת גיליון 329 בסך 100 שקל מזומן האברך החשוב הר"ד יצחק שניידר שליט"א כולל 'אבי עזרי' תפרח

המדור הוקדש לעילוי נשמת

האשה הצדקנית מרת סימא ב"ר צבי דוב הלוי ע"ה
נלב"ע י"ג חשוון תשפ"ב ת.נ.צ.ב.ה

סיכום הגיליון:

דינים העולים

1. **שריה במים:** בשביעית מותר לשרות זרעים במים, לצורך זריעה בשמינית. בשבת אסור לשרות זרעים במים, בזמן מועט חייב משום לש, ובזמן מרובה גם משום זורע.
2. **עציץ שאינו נקוב:** מצות שמיטה דאורייתא נאמרה רק בקרקע, מדרבנן נאמרו דיני שמיטה תרומות ומעשרות וכלאים בזרע בעציץ שאינו נקוב עם עפר, זריחה אטו עציץ נקוב. ונחלקו הפוסקים בעציץ שאינו נקוב עם עפר במצע מנותק בחממות, האם יש להתיר כזרע בבית או לא.
3. **גידולי מים:** נחלקו האחרונים האם מותר לזרוע ירקות במים בשמיטה, והאם יש קדושת שביעית על הגידולים, טעם המתירים - דמעות שביטה נאמרה רק על הארץ ולא על המים. טעם האוסרים - דינו כעציץ שאינו נקוב עם עפר שאסור מדרבנן, ועוד שהנביטה היא בתוך עפר, ואם הגידול בתוך גיב מש מותר. ויש מחמירים שבמים לבד מותר, ובמים עם חומרי דישון אסור כזרע בעפר.
4. **נבטים ופטירות:** לגבי פטריות, אין בהם קדושת שביעית, כיון שגדל על מים לבד בלי יניקה מהקרקע ואור השמש. לגבי נבטים, ההוראה להקל לכתחילה בעציץ שאינו נקוב במצע מנותק בתוך הבית, כיון שגדל על מים לבד בתוך הבית ולא בחממה. ויש מחמירים שיש בו קדושת שביעית כיון שזרעי הנבטים באים מגרעין שנזרע בקרקע, וכעת הזרעים מתנפחים במים.

עדכוני הלכה

כינת ספרים מוגדלת

נגיעות בכלים חד פעמיים מעץ

צלחת חד'פ' מעץ טבעי

חשון תשפ"ב; בכלים וצלחות חד פעמיים מעץ, נמצאו חרקים קטנים "פסוקאים" (כיני ספרים) בצבע אפור-קדם באורך מילימטר אחד. אופן ההבחנה - לאחר פתיחת האריזה, מחזיקים קבוצת צלחות במאוזן, מנערים אותם על משטח לבן ומתבוננים אם נפלו חרקים. בשל הקושי להבחין בחרקים הקטנים, נמומץ שלא להשתמש בכלים אלו!

בברכה הרב משה ויא מח"ס "בדיקת המזון כהלכה"

נושא הגיליון הבא:

'ברכת גידולי עציץ שאינו נקוב'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

הגיליון הוקדש לעילוי נשמת מרת לאה ב"ר אברהם ע"ה נלב"ע ז' כסלו תשע"ט ת.נ.צ.ב.ה.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים יומי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי 02-5377-085

5047867@gmail.com לקבלת הגיליון במייל:

פקס: 02-6507823

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...